

Effekter av SKB:s slutförvarsprojekt - Vad händer om det inte byggs? av Jessica Lindén, Informationssamordnare, Milkas, 22 maj 2016

Jag kommer först berätta lite om mig själv och sen prata mer om slutförvaret. Mitt namn är Jessica Lindén, jobbar hos Milkas och studerar även till studie- och yrkesvägledare. Jag är 21 år gammal. Jag har fått veta att jag räknas som ung i kärnavfallskretsarna så jag tänkte berätta om hur jag har hamnat här. Jag bor i Luleå nu men har bott i Östhammars kommun hela mitt liv, faktiskt så har jag i princip bott granne med kärnkraftverket, endast några kilometer därifrån. Fram till för 3 år sen så tänkte jag knappt på att det fanns ett kärnkraftverk så nära. Jag visste att det inte var så bra om det hände en olycka där och det var ungefär det. Sen började jag gymnasiet, gick estetiska programmet. Så en vacker dag kommer vår teaterlärare och säger att Svensk kärnbränslehantering vill att vi sätter upp en föreställning som ska handla om kärnavfallsfrågan. Så det gjorde vi. Kort därefter började jag jobba hos Milkas och jag blev mer och mer intresserad av kärnavfallsfrågans många aspekter och vinklar. Det finns en massa intressanta frågeställningar man kan intressera sig för när det gäller slutförvar och kärnavfall.

En fråga man kan ställa sig är: Hur kom det sig att SKB ansökte om att bygga ett slutförvar just i Forsmark, Östhammars kommun? Det finns lite delade meningar om det. Enligt SKB så stod valet mellan Forsmark och Simpevarp i Oskarshamn, främst för att just de platserna var bäst och mest lämpliga ur miljösynpunkt. Opinionsgruppen för säker slutförvaring, som även kallas Oss, lyfter dock ett lite annat perspektiv. Man kan ju tycka att det var väldigt lämpligt att berget råkade vara så bra i dessa kärnkraftskommuner, och vilken lyckosam slump att de hade den i övrigt miljömässigt bästa miljön för kärnavfall. Man kan ju dock fråga sig om det överhuvudtaget finns NÅGON naturmiljö som är lämpad för radioaktivt kärnavfall. Det finns ett stort antal djur och växter som skulle påverkas av ett slutförvar. I Forsmark finns Gulyxne, större vattensalamander, gölgrödor, bland annat.

Om man av miljöskäl inte skulle placera ett slutförvar i just Forsmark - Finns det växter och djur på andra ställen som det är mer lämpligt att ställa till det för? Dessa frågor gör kärnavfallsfrågan till en etisk fråga. Det är en dimension som jag faktiskt saknar i dagens diskussion om kärnavfallsfrågan, speciellt i Östhammars kommun där jag växte upp. Därför vill jag lyfta fram en etisk synvinkel.

Enligt Oss så valdes inte platserna för att de var mest lämpliga ur miljösynpunkt, utan för att det var kärnkraftskommuner och för att det skulle bli lättare att ro projektet i land så att säga. Det är som att man tänker att: "befolkningen där är vana vid strålningsrisken, alltså borde de inte bry sig nämnvärt mycket om vi tar dit lite kärnavfall. Om både politikerna och befolkning inte har så mycket emot kärnkraft så blir ju hela processen enklare, då slipper vi ha en massa opinion emot oss". PR för

övrigt är en vetenskap som inte ska underskattas. PR står för "Public Relations" och handlar om saker man kan göra för att påverka vad folk tycker om en organisation eller en person, ungefär. Hur kan man då påverka folks attityder till ett slutförvar? Jag tror att vi kan vara överens om att när man sålt in en idé om att gräva ner tusentals ton med avfall från reaktorer från hela Sverige, som är lite varmt och väldigt radioaktivt, väldigt länge så har man gjort ett jädrigt skickligt PR-jobb. I Östhammars kommun pratar man om status. "Vi blir den första kommunen i världen att ha ett slutförvar, det kommer sätta Östhammar på kartan". Det jag undrar är: vilken karta? Vart är den? Om det finns en karta för de som har förvarat miljöfarligt kärnavfall, är det så bra att vara med på den? Här kan man finna ytterligare en etisk dimension. Vi har kärnavfall som vi måste göra något med.

Om vi i kommunen väljer att förvara detta kärnavfall på det sätt som SKB föreslagit, är vi då hjältar som har gjort en bra insats för miljön som har skyddat mer värdefulla miljöer genom att offra miljön vid Forsmark?

Eller gör vi det bara värre för miljön genom att acceptera det och låta det ske där eller någonstans överhuvudtaget? En fråga som ofta dyker upp varhelst man diskuterar frågan i Östhammar är: "Men vart ska vi annars göra av det?"

Den frågan bygger på att det finns en enda metod och en enda plats och annars ingenting. Inget annat är möjligt får man som medborgare veta, därför är det ju det här som gäller. SKB pratar inte om något reservalternativ med anledningen att de inte har något reservalternativ. De är inte beredda att överväga någon annan metod. Så vad skulle hända om slutförvaret inte byggdes? Nu har majoritetspartierna i Östhammar gått ut med att de står bakom en folkomröstning i Östhammars kommun 2017 eller 2018 någon gång. Det kommer bli knepigt. Jag antar att det kommer finnas ett Ja-alternativ och ett NEJ-alternativ. Problemet är bara att de allra flesta vet vad alternativet "ja" innebär, nämligen ett slutförvar i kommunen. Däremot så vet nästan ingen vad ett "nej" innebär. Det finns inga reservalternativ enligt SKB, ingen plan, ingenting. Det lämnar i praktiken faktiskt bara ett alternativ till befolkningen, nämligen att rösta "ja".

Om vi föreställer oss att alla medborgare i kommunen sa blankt nej i folkomröstningen. Nej, nej, vi vill inte ha det. Vad skulle hända då? Vad skulle hända om det inte byggdes? Inte i Östhammar, inte alls?

Då står vi inför något som kallas "nollalternativet". Det är ett alternativ som handlar om det som händer om slutförvarsprojektet inte skulle bli rott i land. Mycket av informationen jag har om nollalternativet kommer ifrån SKB:s miljökonsekvensbeskrivning.

Nollalternativet är ingen egentlig metod i sig utan mer en temporär åtgärd. Den går ut på att det

använda kärnbränslet lagras i CLAB. Just nu mellanlagras bränslestavarna i CLAB, SKB:s plan är att flytta iväg dessa kapslar någon annanstans där de kan vara mer permanent. Men om inte detta går, så blir det så att de får stanna kvar i CLAB, det är det som är nollalternativet.

CLAB har tillstånd för att ha 8000 ton använt kärnbränsle i bassängerna i bergrummen. Notera att de inte har 8000 ton nu utan det är den maximala lagringskapaciteten, 2011 var det 5000 ton där. SKB beräknar att CLAB-anläggningen kommer nått gränsen på 8000 ton vid 2023. Om man skulle bygga om CLAB lite så att bränslet ligger tätare så skulle man kunna lagra 10 000 ton använt kärnbränsle där som mest, detta kräver dock ändring i drifttillståndet. Eventuellt skulle man behöva bygga till ett tredje bergrum. En sån utbyggnad är relativt stor och påverkar miljön en hel del. Grundvattensänkning kommer att ske under tiden CLAB byggs om, och grundvattnet kommer också att påverkas under drifttiden eftersom det är grundvattenflöde in till bassängerna. Kylvattnet och värmeenergin kommer i högre utsträckning att föras ut i havet, även om det successivt kommer att minska med tiden. Hur lång tid kan kärnavfallet ligga i CLAB då? Enligt miljökonsekvensbeskrivningen så beräknas CLAB klara av att förvara bränslet i 100-200 år, vilket inte är länge alls om man ser till hur länge det använda kärnbränslet är farligt för omgivningen. Det är här det temporära i åtgärden märks som tydligast, som mest kan vi hoppas på att kärnavfallet kan stanna där i 200 år om slutförvaret inte byggs. Detta kräver underhåll av anläggningen, och det skulle inte fungera om man blev tvungen att överge CLAB. Då skulle vattnet efter x antal år koka torrt i bassängerna, utsläpp skulle ske till omgivningen, människor, miljö, växter och djur. Därför kräver nollalternativet att man fortfarande kan vara där och ta hand om bränslet lång tid efteråt.

Vi har kommit in på miljön nu. Hur skulle miljön påverkas om slutförvaret inte byggdes? Det främsta som händer är ju att det inte kommer finnas någon slutförvarsanläggning, alltså kommer marken att användas till något annat. Gölgrödornas gölar skulle lämnas ifred vilket de nog skulle vara glada över ett tag, däremot står det i miljökonsekvensbeskrivningen att gölarna förmodligen kommer att växa igen naturligt, och kräva underhåll om de inte ska göra det. Mycket av hur miljön påverkas beror ju också på vad som händer i Forsmark efter att kärnkraftverket läggs ner eftersom den miljön är nära intill marken där slutförvaret skulle ha varit. Skulle inte slutförvaret byggas så skulle heller ingen inkapslingsanläggning byggas, antar jag, så den marken skulle också förmodligen användas till andra saker.

För några veckor sen hade jag lite tankar om hela ansvarsfrågan, ansvaret för kärnavfallet. I somras när jag var på Almedalsveckan pratade jag med en högt uppsatt person inom SKB som sa att: "vi vill att generationen som skapade kärnavfallet också ska

ta hand om det". Jag vill påpeka att definitionen av en generation är enligt Nationalencyklopedin: "Släktled" eller "grupp av ungefär likåldriga individer av samma art".

Tyvärr så är det många saker som är problematiska med att generationen som skapat kärnavfallet ska ta hand om det. För det första så förutsätter detta att alla som skapade kärnavfallet är i ungefär samma ålder. Vart går gränsen för när man är ansvarig för kärnavfallet? När man är över 20 eller över 40? Finns det någon slags modell för när man är ansvarig? Eller har alla som levde när kärnavfall började produceras ansvar över vad som händer med det? De av er som protesterade hela sitt liv mot kärnkraften och kärnavfallet, som sa nej och som absolut inte ville ha det – räknas ni också som ansvariga?

Vilka blir befriade från ansvar? Jag som inte ens var född när kärnavfallet började produceras, jag står ändå här och pratar om det. Det om något visar på att tanken om att generationen som producerade avfallet ska ta hand om det inte håller. Man kan ju se det som att jag hör till en generation som lever nu, och nu produceras det avfall, alltså är jag ansvarig. Må så vara, men det är ju inget jag har skapat. Det är ju överlämpat på mig från personer från en annan generation. De som började producera kärnavfallet har en skuld, de som låtit det pågå har också en skuld. Vi som inte velat låta det pågå men som inte haft makten att stoppa det, har vi också en skuld? Frågan är om det inte är bäst att sluta älta det som varit, sluta kasta ansvarsskyldigheter och skuld omkring sig. Istället kanske vi borde säga: "Nu står vi här. Vad ska vi göra?" Vi kan forska, komma med nya idéer och tänka i nya banor. Vi har fortfarande framtiden framför oss. Argumentet om att generationen som skapade det ska ta hand om det, visas ibland upp som ett omtanke-argument. Vi som skapade det tar hand om det så att ni slipper tänka på det, ni i nya generationen. Problemet är dock att problemet redan är överlämpat på oss. Varje dag utbildas nya beteendevetare, civilingenjörer, kemister och geologer som i framtiden kanske kommer att jobba med detta. Problemet är redan överlämpat på oss och på framtida generationer. Därför finns ingen anledning att skynda ner kärnavfallet i marken om vi inte är hundraprocentigt säkra på att det är den allra bästa lösningen. För att göra det vore direkt oansvarigt och ger dubbla problem till generationerna efter oss.

Frågan är vad som händer om vi bygger ett slutförvar och vad som händer om vi inte bygger det. Båda alternativen får tveklöst effekter på miljön och kräver olika saker av oss som människor. Man kan fråga sig vad som är miljövänligast, vad som är smartast, vad som är bäst för oss, djur och natur. Det blir en etisk fråga, en värderingsfråga och mynnar ut i ett ställningstagande: ja eller nej till ett slutförvar i Östhammars kommun.

(www.nonuclear.se/jessica-linden20160522om-inte-kbs3)